

TRANSMEMO

The Sorrows of Belgium: WWII memories and family transmission

Contract - BR/175/A3/FINAL REPORT

Samenvatting

Wetenschappelijke literatuur uit verschillende academische disciplines heeft herhaaldelijk bevestigd dat de Tweede Wereldoorlog de belangrijkste historische gebeurtenis was die politieke, culturele en sociale conflicten veroorzaakte in het België van de 20ste eeuw, alsook bijdroeg tot de ontwikkeling van de Franstalige gemeenschap en Vlaanderen als verschillende herinneringsgemeenschappen, waardoor de (politieke, culturele) kloof tussen beide werden versterkt. Met de transmissie van familieherinneringen als invalshoek, onderzoekt dit interdisciplinair onderzoek de vorming en consolidatie van zowel familieherinneringen als collectieve herinneringen, de parallellen tussen de historische narratieven in vroeger opgenomen interviews en familieherinneringen van verschillende generaties en de voorwaarden voor het stimuleren van verzoeningsprocessen tussen verschillende groepen met verschillende herinneringen.

Interviews met 194 deelnemers uit 77 verschillende Nederlandstalige (D) en Franstalige families (F) die verbonden waren met ofwel het verzet (R) ofwel de collaboratie (C), diepgaande individuele en triadische interviews met drie deelnemende families en een kwantitatieve enquête bij 922 Franstalige en Nederlandstalige Belgen van alle generaties bevestigen dat de kwestie van de collaboratie tijdens de Tweede Wereldoorlog de Belgische samenleving nog steeds verdeelt. De respondenten waren zeer open en deelden intieme aspecten van hun leven. Veel respondenten gaven aan dat ze zelden of zelfs nooit de kans kregen om dit familieverleden uitvoerig te bespreken met iemand die geïnteresseerd was in hun verhaal. Uit de follow-upinterviews blijkt dat het TRANSMEMO-project een positieve invloed had op de deelnemers, hetzij door het verminderen van negatieve emoties, hetzij door het vergemakkelijken van familiale transmissie.

De resultaten van de interviews onderstrepen de toegevoegde waarde van een meerlagige benadering die geschiedenis, psychologie en politieke wetenschappen omvat voor het begrijpen van de processen, gevolgen en inhoud van complexe collectieve herinneringen met betrekking tot de Tweede Wereldoorlog in België.

Psychologische bevindingen

In de gehele bevolking percipiëren Nederlandstaligen collaboratie als meer moreel acceptabel en steunen ze amnestie van de voormalige collaborateurs meer dan hun Franstalige landgenoten. Deze attitudes werden voorspeld door de sociale identificatie van de deelnemers.

Wat betreft ons onderzoek binnen families die verbonden waren met het verzet of met de collaboratie, waren CD-deelnemers ervan overtuigd dat er een sterke repressie was tegen Nederlandstalige collaborateurs na de oorlog en dat collaborateurs dus veel geleden hadden. Toch maakten dergelijke ervaringen van lijden geen deel uit van hun familie verhalen. RF-deelnemers vertoonden in het algemeen geen patronen van cumulatieve heroïek noch van slachtofferschap. CF-familiebanden speelden een belangrijke rol in de manier waarop familie verhalen worden verteld en er is een verband tussen de manier waarop deelnemers hun voorouder waarnemen, hoe ze historische

kennis verwerven en hun gebruik van rechtvaardigingen om de gebeurtenissen tijdens de oorlog te verklaren. RF/RD-herinneringen worden over meer generaties doorgegeven dan werd verwacht, wat suggereert dat de inhoud van de herinnering en de rol die de herinnering kan spelen bij de vorming van de familie-identiteit van belang kunnen zijn. Maar de derde generatie had geen toegang tot de overgeleverde herinneringen van de oudste generatie, wat suggereert dat het communicatieve geheugen wellicht een kortere levensduur heeft dan de veronderstelde 3 generaties. De kwaliteit van de relatie tussen familieleden versterkte of belemmerde de overdracht van uitvoerig vertelde anekdotes niet. Wat de functie van deze herinneringen betreft, ondersteunen oorlogsgelateerde familie verhalen de creatie van persoonlijke en familiale identiteit. RF/RD-herinneringen hebben ook een richtinggevende functie op collectief niveau: kennis van het familieverleden helpt om te begrijpen hoe de wereld er vandaag uitziet en stuurt hoe mensen zich in de toekomst moeten gedragen. CF/CD-herinneringen hebben een meer sociale functie: zij helpen de deelnemers hun familie en de relaties tussen de verschillende leden beter te begrijpen.

Historische bevindingen

De historische analyse in dit project levert twee onderling samenhangende aandachtspunten en resultaten op. Ten eerste blijkt dat deze omvangrijke bronnenproductie en -verzameling verder onderzoek verdient, zowel vanuit een meer documentair onderzoek naar de ervaringen van families in de oorlogsjaren en de periode daarna als vanuit de analytische studie van intergenerationele geheugenoverdracht. De historische benadering is in de eerste plaats een kwalitatieve methode, zodat de analyse noodzakelijkerwijs nog voorbarig is omwille van tijdsbeperkingen.

Niettemin toont een discoursanalyse, in combinatie met de prosopografische gegevens, voor de Vlaamse steekproef al duidelijk aan dat de politieke overtuigingen van de respondenten in grote mate medeverantwoordelijk zijn voor de vorming van hun herinneringen aan en evaluatie van de oorlogsjaren. Terwijl deze tendens voor de Vlaamse collaborateurs diepgaand werd geanalyseerd, met een duidelijk aanwijsbare correlatie tussen de sociale kaders van het familieherinneringen en de politieke instrumentalisering en collectieve geheugenvorming in de bredere samenleving, dient het onderzoek voor de Vlaamse verzetsstrijders nog verder ontwikkeld te worden.

In Franstalig België ligt de focus van de analyse op een selectie van verzetsfamilies. De algemene conclusies staan in schril contrast met de analyse van de Vlaamse steekproef, aangezien het algemene patroon in de overdracht van familie verhalen wijst op een toenemende depolitisering, naargelang de generatie, alsook op een decontextualisering van de historische feiten.